

Position paper: kansrijk adviseren voor nieuwkomersleerlingen

Ieder kind in groep 8 verdient een passende en kansrijke plek op de middelbare school. Ook kinderen die nog maar net in Nederland zijn. Toch zien we in de praktijk dat dit voor veel scholen een grote uitdaging is. Hoe kan je bijvoorbeeld een passend schooladvies geven als een kind nog maar weinig Nederlands spreekt? In deze position paper schetsen we wat de huidige situatie is, waar we naartoe moeten en wat daar volgens LOWAN-PO en de PO-Raad voor nodig is.

Wat is de huidige situatie?

In het regulier onderwijs speelt de doorstroomtoets een belangrijke rol in de overgang van primair onderwijs (po) naar het voortgezet onderwijs (vo). Kinderen die minder dan vier jaar in Nederland zijn en onvoldoende Nederlands spreken, hoeven deze toets niet te maken als het bevoegd gezag – in de praktijk meestal de schoolleider – dat beslist¹.

Voor deze nieuwkomersleerlingen beslist de basisschool wat het beste niveau is. Scholen wordt door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) hierbij geadviseerd om zoveel mogelijk relevante toetsgegevens te verzamelen en een non-verbale toets of een toets in de moedertaal af te nemen. Het ontbreekt in de praktijk echter nog aan meertalige genormeerde toetsen en een vindplaats hiervoor. Onderwijsprofessionals lopen bij de doorstroom van PO naar VO tegen de volgende knelpunten aan:

1. Toetsen en schooladviezen passen niet

Uit onderzoek van het Kohnstamm Instituut² blijkt dat scholen vaak werken met toetsen en IQ-tests waaraan leerlingen die de taal niet goed spreken eigenlijk niet goed mee kunnen doen. Volgens de onderzoekers zorgt dit ervoor dat ze 'te laag worden ingeschat en te laag uitstromen'.

Bovendien krijgt LOWAN signalen dat scholen in het voortgezet onderwijs regelmatig een (non-verbale) IQ-test eisen voordat nieuwkomersleerlingen worden toegelaten. En dat de IQ-testen niet onder de verantwoordelijkheid van een BIG-geregistreerde psycholoog, pedagoog of orthopedagoog wordt afgenomen en niet door hen geïnterpreteerd. Dit is wel wettelijk verplicht.

¹ Ministerie van Algemene Zaken. (2024, March 13). Handreiking schooladvisering (versie januari 2024). Brochure | Rijksoverheid.nl.

² Bisschop, P., Van Der Ven, K., Doeve, T., SEO Economisch Onderzoek, Petit, R., Elshof, D., Krijnen, E., Van Stigt, A., & Kohnstamm Instituut. (2022). Nieuwkomers in het primair en voortgezet onderwijs. In MINISTERIE VAN OCW.

Daarnaast moet de afnemer ervaring hebben met de doelgroep^{3,4}.

De Inspectie van het Onderwijs concludeerde in 2022⁵ ook dat nieuwkomers een schooladvies krijgen van gemiddeld een half niveau lager dan niet-nieuwkomers, terwijl het bij nieuwkomers vaker voorkomt dat dit schooladvies na de doorstroomtoets wordt herzien en alsnog een hoger advies wordt gegeven. Ook komt het bij nieuwkomers vaker voor dat zij in het vo na ieder schooljaar of examen opstromen.

2. Geen landelijke richtlijn en kennisvoorziening voor goed advies

Diverse scholen geven bij LOWAN aan dat het ontbreekt aan een eenduidige en landelijke richtlijn voor het geven van schooladviezen aan nieuwkomersleerlingen. Ook verschilt het per regio of hier beleid voor is. Bovendien houdt de handreiking vanuit het ministerie van OCW⁶, weinig rekening met de context van het nieuwkomersonderwijs. Zo geeft de handreiking aan dat 'tijdig een breed zicht op de ontwikkeling van een leerling van belang is voor het bieden van kansen'. Voor een kind dat net in Nederland is, kan je dit als school echter niet altijd tijdig organiseren.

LOWAN hoort daarnaast dat er een grote behoefte is aan de juiste kennis op dit vlak. Ook het Kohnstamm Instituut⁷ en onderzoek vanuit de Brainport-regio⁸ stellen dat een gebrek aan expertise in het po en vo een knelpunt is bij de begeleiding en advisering van nieuwkomers.

3. Ondersteuning verschilt per regio

Door het hele land zijn er verschillende initiatieven om leerlingen meer kans te geven op een passend advies. Zo zien we scholingsprogramma's voor leerlingen en ouders. Ook bieden sommige scholen een extra jaar in het primair onderwijs (zoals een kopklas), zodat leerlingen langer de tijd hebben om de taal te leren.

Deze voorzieningen zijn echter niet toegankelijk voor alle nieuwkomerskinderen. De beschikbaarheid is vaak afhankelijk van de welwillendheid en financiële situatie van betrokken schoolorganisaties en gemeenten en/of samenwerkingsverbanden. De overheid financiert dit soort initiatieven niet. Als er al aanbod is, komen bovendien niet alle nieuwkomerskinderen daar altijd voor in aanmerking. Dit werkt kansenongelijkheid in de hand.

4. Overgang naar voortgezet onderwijs verloopt stroef

Uit een rondgang van LOWAN-PO onder professionals in het primair nieuwkomersonderwijs, blijkt dat vo-scholen regelmatig niet weten hoe zij met het schooladvies moeten omgaan. Zo blijkt dat scholen moeite hebben met het interpreteren van toetsresultaten, omdat toetsen niet altijd passend zijn voor nieuwkomersleerlingen.

Onderwijsprofessionals geven ook aan dat er bij schooladvisering vanuit het voortgezet onderwijs vooral gekeken wordt naar de scores op toetsen, intelligentietesten en achterstanden ten opzichte van leeftijdsgenoten. Het gehele beeld van het kind en het leerrendement in het primair onderwijs vallen dan buiten beschouwing. Ook blijkt uit de rondgang dat als leerlingen doorstromen naar het voortgezet onderwijs, veel scholen niet kunnen zorgen voor de (taal)ondersteuning die deze leerlingen nodig hebben.

³ Broekhuizen, M., Van Gils, F., Brasileiro Reis Pereira, I., Slot, E., Jaël Kortekaas, msc., & Lieselotte Oudega, msc. (2024). *Bouwen aan grenzeloos goed onderwijs in de Brainportregio*.

⁴ *wetten.nl - Regeling - Regeling screenings- en testinstrumenten lwoo en pro schooljaar 2021-2022 - BWBR0043874. (2020, October 1)*.

⁵ E., van Stigt, a., & kohnstamm instituut. (2022). *Nieuwkomers in het primair en voortgezet onderwijs*. In *ministerie van ocw*.

⁶ Ministerie van Algemene Zaken. (2024, March 13). *Handreiking schooladvisering (versie januari 2024)*. Brochure | Rijksoverheid.nl.

⁷ Bisschop, P., Van Der Ven, K., Doeve, T., SEO Economisch onderzoek, Petit, R., Elshof, D., Krijnen, E., Van Stigt, A., & Kohnstamm Instituut. (2022). *Nieuwkomers in het primair en voortgezet onderwijs*. In *ministerie van ocw*.

⁸ Broekhuizen, M., Van Gils, F., Brasileiro Reis Pereira, I., Slot, E., Jaël Kortekaas, msc., & Lieselotte Oudega, msc. (2024). *Bouwen aan grenzeloos goed onderwijs in de Brainportregio*.

Waar moeten we naartoe?

Een passend en kansrijk schooladvies voor nieuwkomerskinderen vraagt om...

- **landelijke richtlijnen voor de overgang po-vo van nieuwkomersleerlingen**, met passende (meertalige) toetsen en ruimte voor scholen om maatwerk te bieden.
- **expertisedeling over de overgang po-vo voor nieuwkomers**, om leraren en andere onderwijsprofessionals te ondersteunen bij het geven van een goed advies.
- **meerjarige ondersteuning voor nieuwkomerskinderen**, dit ontlast leraren in het regulier onderwijs en geeft nieuwkomersleerlingen meer kans op succes.
- **intensievere samenwerking in de regio**, zodat je pieken en dalen in migratie en veranderende onderwijsbehoeften makkelijker kan opvangen en expertise kan behouden.
- **latere selectie van leerlingen**. Zo hebben zij meer tijd om Nederlands te leren en hun ontwikkelpotentieel te laten zien, en zo hebben scholen meer tijd voor het vormen van een passend en kansrijk schooladvies.
- **een warme overdracht van de basis- naar de middelbare school**, om het vervolgonderwijs te laten passen bij wat leerlingen al kunnen en waar zij nog in moeten groeien.

Wat hebben we daarvoor nodig?

1. Passende schooladviezen en toetsen voor nieuwkomers

Het huidige stelsel geeft leerlingen te weinig tijd en mogelijkheden om hun ontwikkelpotentieel te laten zien. Dit geldt voor veel kinderen, maar in het bijzonder voor kinderen die pas net in Nederland zijn. Latere selectie geeft nieuwkomersleerlingen meer ruimte om hun Nederlandse taalvaardigheid te versterken. Voor scholen betekent dit dat er meer tijd is voor het vormen van een passend schooladvies. Het is daarbij belangrijk om terughoudend te zijn met het afnemen van intelligentietesten, omdat de afname hiervan specifieke nieuwkomersexpertise vraagt. Het is daarentegen wel wenselijk dat de overheid passende (meertalige) toetsen voor nieuwkomers beschikbaar stelt of faciliteert dat deze door een marktpartij ontwikkeld worden.

2. Een landelijke richtlijn waarin de totale ontwikkeling centraal staat

Stel op landelijk niveau vast welk proces een school moet doorlopen om voor nieuwkomerskinderen een schooladvies vast te stellen. Zorg bijvoorbeeld voor een landelijk overgangsdossier voor nieuwkomerskinderen, waarin niet alleen toetsresultaten worden meegenomen, maar ook ruimte is om het gehele (meertalige) kindbeeld met de vo-school te delen. Daarbij is het een aanbeveling om te onderzoeken: hoe kunnen scholen breed kijken naar de ontwikkeling en het welzijn van deze leerlingen.

3. Een regionale langetermijnvisie op onderwijs aan nieuwkomers

Als je vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid naar het onderwijs aan nieuwkomers kijkt, kun je gemakkelijker omgaan met de uitdagingen die dit onderwijs met zich meebrengt. Bovendien weten we dat het leren van een taal langer duurt dan de tijd die kinderen in het onderwijs aan nieuwkomers met extra (taal)ondersteuning doorbrengen⁹. Het is daarom van belang om in iedere regio een duurzame langetermijnvisie en een meerjarig (taal)ondersteuningsaanbod voor onderwijs aan nieuwkomers te ontwikkelen. Daarnaast is het belangrijk om te investeren in kennis en scholing van leraren. Er zijn goede voorbeelden in het land van expertisepunten voor onderwijs aan nieuwkomers waar kennis en expertise vanuit een lange termijnvisie gedeeld wordt en waar professionalisering centraal staat. Om deze werkwijze voort te zetten is het wenselijk dat het aantal expertisepunten wordt uitgebreid. Zo kunnen betrokken partijen samen zorgdragen voor regionaal beleid en uitvoering met betrekking tot de overgang van nieuwkomers van po naar vo.

⁹ Taallectoren, LPTN, & Kootstra, G. J. (2017). Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Utrecht: PO-raad.

4. Intensief contact tussen po en vo scholen

Alle kinderen hebben baat bij een warme overdracht tussen hun basis- en middelbare school, maar voor nieuwkomerskinderen is dit bijzonder belangrijk. Een gesprek waarin het leerrendement en het leertempo van de leerling centraal staat, helpt bij het correct interpreteren van toetsgegevens. Daarnaast kan de basisschool essentiële zaken over leerlingen delen die niet in cijfers te vatten zijn. Denk aan de persoonlijke omstandigheden en de thuis(taal)situatie van kinderen. Hiermee wordt het gehele kindbeeld meegenomen bij het vormen van een kansrijk advies. Voor leerlingen op de middelbare school wordt hierdoor de kans kleiner dat zij vanwege hun taalniveau later alsnog naar een 'lager' niveau moeten. Bovendien is het hiermee voor middelbare scholen minder spannend om leerlingen op een 'hoog' niveau te plaatsen omdat er ruimte ontstaat voor extra ondersteuning op school.

Ook hierbij geldt dat wanneer scholenbesturen van zowel po als vo, gemeenten en samenwerkingsverbanden samenwerken vanuit een duurzame langetermijnvisie dit bijdraagt aan een soepele overgang van po naar vo. Het steeds wisselende aantal nieuwkomers in het onderwijs vraagt om een krachtige samenwerking.

LOWAN-po heeft voor deze *position paper* allereerst gebruikgemaakt van signalen die zij krijgt vanuit de helpdesk en werkbezoeken aan scholen. Ook vond er een online themabijeenkomst plaats met 36 expertisedelers. Naast een literatuuronderzoek waarvan een aantal bronnen zijn opgenomen in deze paper, heeft zij vragenlijsten uitgezet onder professionals in het primair onderwijs en bij gemeenten. Deze zijn ingevuld door 24 onderwijsprofessionals vanuit reguliere scholen, taalscholen, ISK en reguliere scholen met een taalklas en door 20 van de 40 grootste gemeenten.